

НАПРЯМ 8. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

ПРАВО НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО УКРАЇНИ

Везденецька О. О.

*студентка 4-курсу, юридичного факультету
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

Право на справедливий суд, будучи невід'ємною частиною принципу верховенства права, сьогодні виступає як фундаментальна правова цінність будь-якого демократичного суспільства.

Стаття 6 Конвенції визначає право на справедливий суд як право особи на справедливий та публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним та неупередженим судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо цивільних прав та обов'язків особи або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти особи кримінального обвинувачення [2].

Аналіз конструкції п. 1 ст. 6 Конвенції дозволяє розглянути основні елементи права на судовий захист, включаючи:

а) право на розгляд справи; б) справедливість розгляду справи; в) публічність судового розгляду і проголошення рішення; г) розумний строк розгляду справи; г) незалежність і безсторонність суду; д) розгляд справи судом, встановленим законом [2, с. 5-6].

Для ефективного застосування статті 6 Конвенції Європейським судом з прав людини, який має виключне право тлумачити Конвенцію, були розроблені такі структурні елементи «права на суд», як: доступ до правосуддя; остаточність судового рішення; своєчасність виконання остаточних рішень [1, с. 3-4].

Враховуючи те положення, що право на справедливий суд є центральним у системі глобальних цінностей демократичного суспільства, у своїй практиці Європейський Суд пропонує досить широке його тлумачення.

Так, у справі Delcourt v. Belgium Суд встановив, що «у демократичному суспільстві, з огляду на розуміння Конвенції, право на справедливий суд є настільки важливим, що обмежувальне тлумачення

статті 6 було б несумісним з метою та призначенням цього положення» [3, с. 3-4].

У справі *Bellet v. France* Суд встановив, що «стаття 6 § 1 Конвенції містить гарантії справедливого судочинства, одним із аспектів яких є доступ до правосуддя. Рівень доступу, наданий національним законодавством, повинен бути достатнім, щоб гарантувати право особи на суд, враховуючи верховенство права у демократичному суспільстві. Щоб доступ був ефективним, особа повинна мати чіткі, практичні засоби оскарження дій, які порушують її права».

Відповідно до позиції Суду у багатьох справах, основною складовою права на суд є право доступу в тому розумінні, що особа повинна мати можливість звернутися до суду для вирішення певного питання, і що держава не повинна чинити правові чи інші практичні перешкоди для здійснення цього права.

У своїй практиці Європейський Суд неодноразово підкреслював, що право на доступ до суду, закріплене у статті 6 § 1 Конвенції, не є абсолютним: воно може підлягати допустимим обмеженням, оскільки за своєю природою вимагає державного регулювання. Держави -учасниці користуються вільним розсудом у цьому питанні. Однак Суд, в кінцевій інстанції, повинен прийняти рішення про дотримання вимог Конвенції; він має переконатися, що право доступу до суду не обмежується таким чином або в такій мірі, що сама суть права буде зведена нанівець. Крім того, подібне обмеження не буде відповідати ст. 6 § 1, якщо воно не переслідує легітимної мети та не існує розумної пропорційності між використаними засобами та поставленою метою (див. *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein v. Germany*).

Стаття 6 Конвенції також гарантує право на розгляд справи у «розумний строк». Слід зазначити, що у своїй практиці Суд підходить до цієї проблеми дуже індивідуально. Водночас були встановлені певні критерії, у світлі яких слід оцінювати тривалість провадження, до них можна віднести: складність справи; поведінка заявника; дії відповідних органів. Ці питання були розглянуті Судом у справі «*Странніков проти України*», де Суд дійшов висновку, що тривалість оскаржуваного провадження була надмірною і не відповідала вимозі «розумного строку».

Судова практика Європейського Суду щодо України та гарантій, передбачених у статті 6, § 1 знайшла відображення у справах, що стосуються права доступу до суду та справедливого судового розгляду. Таким чином, у справі «*Трегубенко проти України*» заявник скаржився на те, що остаточне та обов'язкове рішення на його користь було скасовано під наглядом, і що судовий розгляд у його справі був несправедливим. Йому було відмовлено у доступі до суду для визначення його цивільних прав.

У своїй практиці Суд вважає, що це питання слід розглядати з урахуванням принципу юридичної визначеності, а не лише як втручання з боку виконавчої влади. Таким чином, у цій справі Суд дійшов висновку, що, застосовуючи процедуру нагляду для скасування рішення на користь заявника, Пленум Верховного Суду України порушив принцип юридичної визначеності та право заявника на доступ до суду, гарантоване Ст. 6 § 1 Конвенції. До подібного висновку суд дійшов щодо скасування остаточного рішення у справах «*Науменко проти України*», «*Полтораченко проти України*» та «*Тімотієвич проти України*». Суд визнав, що у згаданих справах, в яких мали місце скасування рішень, які набули статусу остаточних та мали обов'язковий характер, було порушено статтю 6 § 1 Конвенції.

Таким чином, можна зробити висновок, що гарантуючи право на справедливий судовий розгляд, що постає одним із елементів верховенства права, ст. Стаття 6 Конвенції передбачає необхідність аналізу справедливості провадження в цілому, а саме всіх етапів та можливостей, наданих заявнику. Аналізуючи практику Європейського суду з прав людини щодо України, можна зробити висновок, що причини порушень прав людини часто криються в недосконалому законодавстві нашої країни або в його практичному застосуванні державними органами та судами [5, с. 45].

Враховуючи практичні кроки України на шляху до утвердження верховенства права та останні позитивні зрушення в українському правовому полі, можна сподіватися, що застосування положень Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод та прецедентної практики національних судів дозволять у майбутньому уникати констатації Європейським судом порушення Україною положень Конвенції.

Література:

1. Гриценко І.А., Погорецький М.Л. Право на справедливий суд: стаття. Київ: 2012. 6 с.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (Дата звернення: 13.09.2021)
3. Матат Ю.І. Право на справедливий суд: практика Європейського Суду людини. Ужгород: 2016.
4. Трегубов Е.Л. Право на справедливий суд у практиці Європейського Суду з прав людини: стаття. Київ: 2010. 6 с.
5. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина 2015.